

ВІДОБРАЖЕННЯ ЗАХИСНОГО СПОРЯДЖЕННЯ, ЗБРОЇ ТА ІНШОГО ЕКІПІРУВАННЯ НА КАРТИНІ ЮЗЕФА БРАНДТА «ТОВАРИШ ПАНЦИРНИЙ»

Д. В. Ахновський, І. В. Петрова

Анотація. Стаття являє собою розгляд картини Юзефа Брандта «Товариш панцирний» з точки зору її відповідності історичним реаліям. У роботі представлено пошук історичних неточностей і пояснення їх виникнення. Дослідження картини здійснюється за допомогою візуального аналізу картини, її внутрішньої критики, пошуку зображувальних джерел, їх зіставлення з полотном. Також під час проведення дослідження використовуються наукові роботи з історії зброї як українських, так і зарубіжних авторів. Об'єктом дослідження є військове спорядження та озброєння; предметом дослідження є відображення озброєння, військового спорядження, обладунків та уніформи на картині Юзефа Брандта «Товариш панцирний». Методами дослідження є описово-розповідний, аналітико-синтетичний, індуктивно-дедуктивний, проблемно-хронологічний, узагальнення, контент-аналізу, історико-типологічний та інші.

Ключові слова: зброя, військове спорядження, батальний живопис, мистецтво, Юзеф Брандт.

Постановка проблеми. Юзеф Брандт є видатним польським художником батального та історичного жанру. Він здобув популярність не тільки на Батьківщині, але і в середовищі української інтелігенції. Одним з найвідоміших його творів є картина «Товариш панцирний», отже, на нашу думку, цікавим є дослідження відповідності цього твору історичним реаліям. Слід зазначити, що у картинах є багато цікавого, оскільки вони відбивають ставлення до своєї історії. Неточності мають свої причини і здебільшого зумовлені тими подіями, які відбувалися в культурно-політичному просторі і є їхніми відображеннями. Метою дослідження є відображення захисного спорядження, зброї та іншого екіпірування у творі Юзефа Брандта «Товариш панцирний». Джерельною базою дослідження послугувала картина польського художника Юзефа Брандта «Товариш панцирний».

Основний розділ. Юзеф Брандт створив багато батальних, історичних та жанрових картин, він також був автором творів на українську тематику: «Військо йде», «Бій з татарами», «Вітання степу», «Ярмарок на Україні» тощо. На жаль, під час Варшавського повстання п'ять творів художника були втрачені [1].

Юзеф Брандт народився у 1841 році у Щебжешині у відомій і багатій родині варшавських лікарів. Перші уроки малювання майбутньому художникові надала його мати, художниця-аматорка і дочка відомого архітектора Фредерика Альберта Лесселя. Юзеф завершив гімназію при Шляхетському інституті і вивчився на інженера. Після знайомства з Юліушем Коссаком Брандт вирішив обрати шлях митця. Слід зазначити, що освіту Брандт здобував у Мюнхені у майстерні Александра Штрабуера й у класі композиції Карла Теодора фон Пілоті у мюнхенській Академії мистецтв, працював в ательє відомого баталіста Франца Адама. Під час відвідувань майстерні аквареліста Теодора Горшельта, користувався величезною колекцією старовинної військової зброї і спорядження, що допомагало йому при створенні історико-батальних сцен [2].

У 1860 році разом з Коссаком Юліуш Брандт вперше відвідав Україну, зокрема Поділля. Загалом мав декілька подорожей на наші землі, привозив звідси велику кількість ескізів, замальовок та історичних артефактів, з яких з часом створив велику колекцію старовинної зброї, одягу, музичних інструментів та інших експонатів, яку заповідав польському народові.

На картині Юзефа Брандта «Товариш панцирний» [3] ми бачимо представника козацької короги (пол. chorągiew kozacka). Козацька корога, або панцирні козаки чи панцирні товариші – це легкі кавалерійські частини в кварцяному війську. Кожен панцирний товариш мав споряджуватися за власний кошт, але все одно існував певний стандарт. Завдяки постанові Польського сейму 1620 року ми можемо простежити

оснащення козацької корогви: «у панцирах, у мисюрках, з добрими карабінами, короткими рушницями і рогатинами» [4].

На картині ми можемо бачити добре промальовані елементи захисного спорядження, відповідно до постанови сейму 1620 року, це панцир та місьюрка (рис. 1).

Рис. 1. Репродукція картини Юзефа Брандта «Товариш панцирний»

Панцир детально роздивитись складно. Найбільше він походить на гамбезон – стьобаний легкий обладунок, що, в залежності від можливостей власника, міг бути як повноцінним обладунком, так і йти в комплекті з іншим спорядженням [5]. Так, наприклад, піхотинці не мали коштів для металевого панцира і обходилися одним гамбезоном, в той час як пізньосередньовічні лицарі одягали його під панцир для додаткової амортизації ударів. В азійських країнах гамбезон надягали поверх лат для захисту від пекучого сонця. Гамбезон набивали ватою, клоччям або більш дорогим конячим волосом. Польські вояки носили стьобані каптани до другої половини XVI сторіччя, коли за Стефана Баторія кіннота остаточно не була реорганізована за кірасирським зразком, і на зміну гамбезонам прийшли кіраси. Кіраса є елементом натільного захисного озброєння, що захищало спину і груди воїна від холодної та вогнепальної зброї. Це слово походить від французького *cuirasse* – «лати», «панцир», первісне значення слова – «шкіряний панцир» [6].

Місьюрка – це плоский шолом, схожий на таріль, з прикріпленою до нього кольчужною брамницею. Ця кольчуга захищала потилицю, скроні, вуха і часто шию з обличчям. На верхівці шолому розташовувався невисокий шпиль з кільцем для кріплення прикрас (зазвичай це були китиця чи прапорець). Виникли місьюрки у XV сторіччі на територіях Близького Сходу, звідки вони через татарські народи розповсюдилися на Східну Європу [7]. Місьюрка мала значну популярність в польських і козацьких військах в XV–XVII сторіччях, а у народів Кавказу залишалася в оснащенні до самого кінця дев'ятнадцятого сторіччя. Є достеменні свідчення того, що Богдан Хмельницький користувався місьюркою і саме вона захистила його від важких наслідків у результаті замаху. В одній з битв поляк, який був на одному боці з Хмельницьким, намагався вцілити Богданові в шию. Саме брамниця, що спускається з місьюрки, допомогла Хмельницькому вціліти.

На картині цей захисний елемент зображений на достатньо високому рівні. Ми можемо ясно бачити всі елементи місьюрки: шолом, кольчужна брамниця (не захищає

обличчя та шию, але ця форма є цілком історичною). Місюрка багато оздоблена, і це також відповідає історичним реаліям. Як османці, так і польська шляхта багато прикрашала свої обладунки.

Розглядаючи персонажів заднього плану, ми можемо бачити, що їхнє захисне спорядження подібне до екіпування центрального персонажу.

Виходячи з усього вище зазначеного, можна підсумувати, що захисне спорядження на картині Юзефа Брандта «Товариш панцирний» відображено відповідно до історичних реалій того часу.

Панцирні товариші мали озброюватися рогатиною, і на картині вона є, але не у центрального персонажу, а на задньому плані. Рогатина – це різновид спису; від інших типів цієї зброї рогатина відрізняється довгим лезом, схожим на насаджений на древко ніж. Рогатини використовувалися як бойова та мисливська зброя. На картині зображено саме бойову версію, вона не мала притаманної мисливській версії поперечини під лезом, яка мала захищати мисливця від розлюченого звіра. Потрібно також сказати, що часто цю поперечину робили зйомною.

До кінської зброї приторочено круглий щит (в середньовічній і ранньомодерній Європі його часто називали франкським). Він багато прикрашений. Для того часу це не рідкість. Найчастіше візерунок робили за допомогою методу хімічного щавлення.

На картині немає ані карабінів, ані рушниць (про які йшлося в Постанові сейму), але є інший різновид вогнепальної зброї – пістоль. На жаль, через кобуру ми не маємо змоги роздивитися конструкцію запального механізму. В Європі в той час використовувалися колісцевий та ударно крем'яний замки. Колісцевий, або коліщатковий замок був винайдений Леонардом да Вінчі у XV сторіччі і став єдиним винаходом, що масово вироблявся за його життя. Ударно крем'яний замок, хоча і був винайдений майже одночасно з колісцевим, але був створений на Близькому Сході і потрапив до Європи лише в першій третині XVII сторіччя.

Збоку у піхвах у товариша панцирного покоїться шабля. Ця зброя користувалася великою популярністю в ранньомодерну та модерну добу. Існує декілька різновидів шаблі. На картині представлена польська шабля, вона відрізняється від інших європейських та азійських зразків своєю добре розвинутою гардою. Це зумовлено історією її еволюції. Польська шабля виникла в результаті синтезу європейського меча і османської шаблі, у результаті контактів Річчі посполитої з османами та татарами. Поляки почали робити леза своїх мечів загнутими, залишивши велику гарду.

В руках панцирний товариш тримає невеликий топірець – сокирку на довгому держаку, прикрашену інкрустацією. Також треба наголосити, що картина має різні назви в різних джерелах – «Товариш панцирний» і «Товариш панцерний», при цьому прикметник «панцерний» вважається застарілим [8].

Проведений аналіз історіографії виявив, що в наукових працях більшості дослідників досить мало уваги приділяється аналізу причин появи історичних неточностей на батальних картинах художників, зокрема польських.

Висновки. Слід зазначити, саме картини відбивають рефлексію історії, погляд на події, які були як давніми, так і сучасними для творців і повністю відображали їхній погляд на це. Ці картини є дуже цінним історичним джерелом не тієї епохи, яку вони описували, а тієї, в якій були створені. Є багато викривлень: як свідомих, так і несвідомих. Часто історики не приділяють багато уваги дослідженню цих викривлень і причин їх створення. У кращому випадку – вони лише констатують історичні неточності, але не заглиблюються в причину, тому ця тема не дуже досліджена і є актуальною на сьогодні. Отже, художники-баталісти того часу намагались зобразити події історично достовірними, а для передачі емоції та настрою картини використовували інші художні засоби.

Abstract. The article is a review of Jozef Brandt's painting "Comrade Armor" in terms of its relevance to historical realities. The paper presents the search for historical inaccuracies and explanations of their occurrence. The study of the painting is carried out with the help of visual analysis of the painting, its internal criticism, search for

pictorial sources, their comparison with the canvas. Scientific research on the history of weapons by both Ukrainian and foreign authors is also used in the study. The object of research is military equipment and weapons; The subject of the study is the display of weapons, military equipment, armor and uniforms in the painting by Josef Brandt "Comrade Armored". Research methods are descriptive-narrative, analytical-synthetic, inductive-deductive, problem-chronological, generalization, content analysis, historical-typological and others.

Keywords: weapons, military equipment, battle painting, art, Joseph Brandt.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Юзеф Брандт. Вільна енциклопедія Вкіпедія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Юзеф_Брандт (дата звернення: 25.02.2022).
2. Юзеф Брандт. Culture.pl. Персоналії. URL: <https://culture.pl/ru/tworca/jozef-brandt> (дата звернення: 20.02.2022).
3. Батальний живопис. Галерея. URL: http://www.varvar.ru/arhiv/gallery/battle_art/ (дата звернення: 2.02.2022).
4. Рогатина: Українська мала енциклопедія: 16 кн. : у 8 т. / проф. Є. Онацький. Накладом Адміністрації УАПЦ в Аргентині. Буенос-Айрес, 1964. Т. 7, кн. XIII: Літери Риз. С. 1606.
5. Борискін Ю. В. Еволюція лицарського обладунку часів столітньої війни: захисне озброєння. Гамбезон. Військово-науковий вісник. 2009. Вип. 11. С. 18–33. URL: http://nbuv.gov.ua/UJrN/vnv_2009_11_2 (дата звернення: 5.02.2022).
6. Квітковський Ю. В. Конструктивні і технічні особливості польських гусарських обладунків на прикладі експонатів Харківського історичного музею. Дев'яті Сумцовські читання: збірник матеріалів наукової конференції «Музей і сучасність». Х., 2004.
7. Мисюрка. Енциклопедія історії України. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Вікіпедія:Проект:Енциклопедія_історії_України/Статті/МИСЮРКА (дата звернення: 21.02.2022).
8. Академічний тлумачний словник. Том 6. С.53. URL: <http://sum.in.ua/s/pancyrnyj> (дата звернення: 10.02.2022).

УДК 327:061.1

ПОЛІТИКА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ У ПЕРШИЙ МІСЯЦЬ ВІЙНИ РФ ПРОТИ УКРАЇНИ

Д. В. Бабій, М. І. Прихненко

Анотація. Робота присвячена аналізу політики Європейського Союзу та його позицій, діяльності у повномасштабній війні Російської Федерації проти України. В рамках чинного дослідження автором було розглянуто суб'єктність ЄС у сучасних реаліях на міжнародній арені, а також політику ЄС в сучасних реаліях. В дослідженні вагому частину уваги привернуто до питання природи внутрішніх процесів інтеграційного об'єднання у моменти зіткнення з серйозними викликами для ЄС.

Ключові слова: Європейський Союз, Україна, політика ЄС, членство в ЄС, суб'єктність ЄС.

Війна 24 лютого Російської Федерації проти України стала черговим викликом для Європейського Союзу у питаннях економічної стійкості, безпеки та європейської демократії, а на додачу і викликом для позицій ЄС як суб'єкта на міжнародній арені. Для ЄС вже були досить потужними викликами криза 2008 р., питання виходу окремих держав-членів ЄС з інтеграційного об'єднання, надалі пандемія COVID-19. Наразі Союз знову зіштовхнувся саме з тієї проблемою, що сильно впливає та підриває як внутрішньополітичні та суспільні процеси в державах членах, так і проблемою, що створює так званий асиметричний вплив на держави Союзу, що тим самим значно впливає на відносини всередині об'єднання.

З початком у 2014 р. російської агресії проти нашої держави, «українське питання» регулярно знаходило відображення у заявах, резолюціях, висновках та інших документах інституцій і керівництва Європейського Союзу. Європейський Союз послідовно відстоював незалежність, суверенітет і територіальну цілісність України, займав чітку і непохитну позицію стосовно невизнання незаконної анексії Росією АР Крим та м. Севастополь, а також здійснював